

UNELE DATE CU PRIVIRE LA MORTALITATEA INFANTILĂ IN EPOCA FEUDALĂ TIMPURIE

Géza Bakó

Se știe că în trecut mortalitatea infantilă era foarte ridicată. Acest lucru nu este surprinzător, deoarece la începutul istoriei sale, omenirea era dominată de forțele naturii, fiind expusă fără posibilități de apărare mai însemnate, acțiunii diferiților factori climaterici, biologici etc. La aceasta s-a adăugat mai târziu apariția societății împărțită în clase antagoniste. Deși omul a început să cucerească rînd pe rînd forțele naturii, totuși de aceste cuceriri nu a beneficiat decît o mică parte a societății — clasa dominantă, masele largi fiind ținute în mizeria cea mai cruntă de către societatea bazată pe exploatarea omului de către om (1).

Mizeria, locuințele necorespunzătoare, lipsa igienei și a unor tratamente medicale potrivite, folosirea copiilor clasei subjugate la munci grele constituiau în trecut o sursă permanentă a mortalității infantile.

Această situație a încetat și în țara noastră numai după lichidarea vechii orînduirii, cînd regimul nostru democrat-popular a luat în mîină problema fărîrii unor condiții de trai prielnice pentru oamenii muncii.

Analizînd problema din punct de vedere istoric, trebuie să arătăm că pentru epocile vechi nu dispunem de mărturii scrise, așa încît trebuie să recurgem la ajutorul arheologiei. Studiînd de exemplu, raportul dintre mormintele de adulți și de copii din cimitire, putem obține date interesante. Pentru a determina însă frecvența mortalității infantile în diferite perioade ale folosirii cimitirului și la diferite pături sociale, este necesară în prealabil analiza cronologică și social-economică a cimitirelor. În această direcție un ajutor prețios ne oferă noua variantă a așa-numitelor metode de analiză a hărții cimitirelor, elaborată de arheologul maghiar *László Gyula*. Folosind această metodă vom

¹ Al. Ghorghiu: Probleme de antropologie I., 97-98. (1954).

încrea să contribuim cu câteva date la cunoașterea problemei mortalității infantile din epoca prefeodală.

Obiectivul de baza al studiului nostru este cimitirul de la Bandul de Cîmpie (Tg. Mureș), dintre anii 600—650, dezvelit în întregimea lui (2).

Cultura materială, care se deosebește de cultura gepidă anterioară de tip „Morești” și se leaga de vechea cultură sud-est europeană de tip „Cerneașov” și de elementele răsăritene ale culturii „Keszthely” din sec. VIII-lea, arată că cimitirul a fost fondat de o populație amestecată nord-pontică, sosită cu ocazia marilor strămutări de populații de la sfîrșitul secolului al VI-lea (3).

Cimitirul avea două sectoare contemporane, cu caracteristici deosebite. În cadrul sectoarelor se deosebesc mici grupuri de morminte. Cunoșcînd organizația internă a cimitirelor populațiilor contemporane, cu aceeași structură socială, este evident că cele două sectoare provin de la două ginți conviețuitoare, iar grupurile mici de morminte de la familiile mari patriarhale (4).

După cum a arătat Dr. Kovács Ștefan mormintele cele vechi sînt situate de-a lungul axului sud-nord. Ceva mai noi sînt mormintele așezate la est și vest de acestea, iar cele mai noi sînt mormintele situate la capătul estic și vestic. Cele două sectoare se împart deci în cîte trei zone, care — ca și cele ale cimitirelor amintite — provin de la generații consecutive. Desigur, familiile ginților nu erau exact de aceeași vîrstă. În sectorul sud-vestic, de exemplu, cea mai vîrstnică era familia „A”, la care — după cum arată grupul A4 — în vremea părăsirii cimitirului începuse deja și decedarea generației a patra. Ceva mai tinăra era familia „B”, iar cele mai tinere familiile „C”, „D”, „E”, la care în vremea părăsirii cimitirului abia începuse decedarea generației a treia.

După cum am spus, cimitirul a fost fondat de o populație amestecată. Amestecul cu alte elemente a durat și în vremea folosirii cimitirului. În grupurile de morminte cele mai noi apar 14 morminte cu oase de cal, și împreună cu ele un nou grup de obiecte legate de cultura materială a populațiilor de călăreți din epoca avară timpurie. Exemplarele caracteristice ale noului grup de obiecte — rozete de tip Fenlac plăci de tip Kunszentmárton — care aparțin celui de al doilea atelier al obiectelor presate din epoca avară timpurie, arată că atașarea noilor elemente a avut loc după anul 630 (5). Inmormintarea parțială a calului arată (6) că avem de a face cu cuturuguri de lingă Tisa (triburi hunobulgare sud-est europene venite cu avarii), care după eșecul răscoalelor pornite contra avarilor au fost împrăștiați în toate direcțiile (7). Mormintele noilor elemente nu constituie un grup aparte, ci sînt încadrate în grupurile de morminte ale familiilor locale. Așadar nici în viață nu constituiau un grup aparte, ci erau amestecați printre familiile populației locale.

În concluzie, populația de la Band era în ultima fază a descompunerii organizației gentilice, în preajma nașterii societății împărțită în clase. Pe de o parte exista încă organizația gentilică, deoarece înmormintarea se făcea în strînse legături gentilice; pe de altă parte însă diferențierea social-economică pătrunsese deja

² Dr. Kovács Șt.: Dolgozatok — Travaux, Cluj, IV. 265—429 (1913); K. Horedt: 3—4. 669 (1955); Sciv. 3—4. 402 (1956).

³ K. Horedt: Sciv. 3—4. 402 (1956); Dacia. Nouvelle Série. I. 304 (1957); Török Gy.: Dolgozatok. Szeged. 148—149 (1936); Csallányi D.: AÉ. II. 143 (1941); Marosi A., Feltich N., Arch. Hungarica p. 66 și urm. (1936); originea lor: László Gy., Arch. Hung. 158—185, 284—293 (1955); Bona I. AÉ. 2. 161 (1957).

⁴ László Gy.: o. c. 53—133; Bona I. o. c. 172.

⁵ Datarea atelierului II.; Csallányi D.: Folia Arch. I—II. 151 (1939); László Gy. o. c. 288.

⁶ În nici un mormint nu s-a găsit schelet întreg de cal. Și mai important este însă că dimensiunile mici ale mormintelor care nu întrec dimensiunile mormintelor simple exclud cu desăvîrșire posibilitatea înmormintării calului întreg.

⁷ Atribuirea înmormintării parțiale a calului. L. Kovrig Ilona. AÉ. I. 42 (1955).

adinc în sînul ginților și familiilor. Exista o gîntă bogată — cea din sectorul sud-vestic — și una săracă — cea din sectorul nord-estic. Dintre familii, cele mai bogate erau familiile celor doi șefi de gîntă, care, ca și în cimitirile menționate, își aveau grupurile lor de morminte în mijlocul sectoarelor (grupurile A, a). În cadrul familiilor puterea economică era în mîna capilor de familie, care în frunte cu șefii de gîntă formau pătura conducătoare.

În ce privește felul de trai, melalurgia și olăritul evoluat pledează pentru presupunerea că populația era sedentară.

Studiind harta analitică anexată, întocmită pe baza hărții și a datelor publicate de dr. Kovács Ștefan în raportul arheologic de săpături, aflăm că din cele 179 de morminte, 50 provin de la copii de diferite vârste, inclusiv 12—14 ani. (8). Vorbind de problema mortalității infantile trebuie să analizăm separat cele două sectoare, deoarece caracterul lor social-economic diferă și prin urmare erau diferiți și factorii care determinau frecvența mortalității infantile. De asemenea trebuie să facem abstracție de grupurile de morminte ale primei generații. În primul rînd, acestea nu sînt complete, deoarece o parte a membrilor decedaseră înainte de fondarea cimitrului și sînt înmormințați în vechiul cimitir din altă parte. În al doilea rînd, fiind vorba de o generație mai vîrstnică este evident că numărul copiilor era mic și deci mormintele de copii sînt cu totul excepționale. La fel, nu ne putem baza nici pe grupurile de morminte ale generației a patra a unor familii mai vîrstnice, deoarece acestea conțin numai cîteva morminte răzlețe și prin urmare nu oferă un aspect compact. Așadar ne putem baza numai pe grupurile de morminte ale generației a doua și a treia.

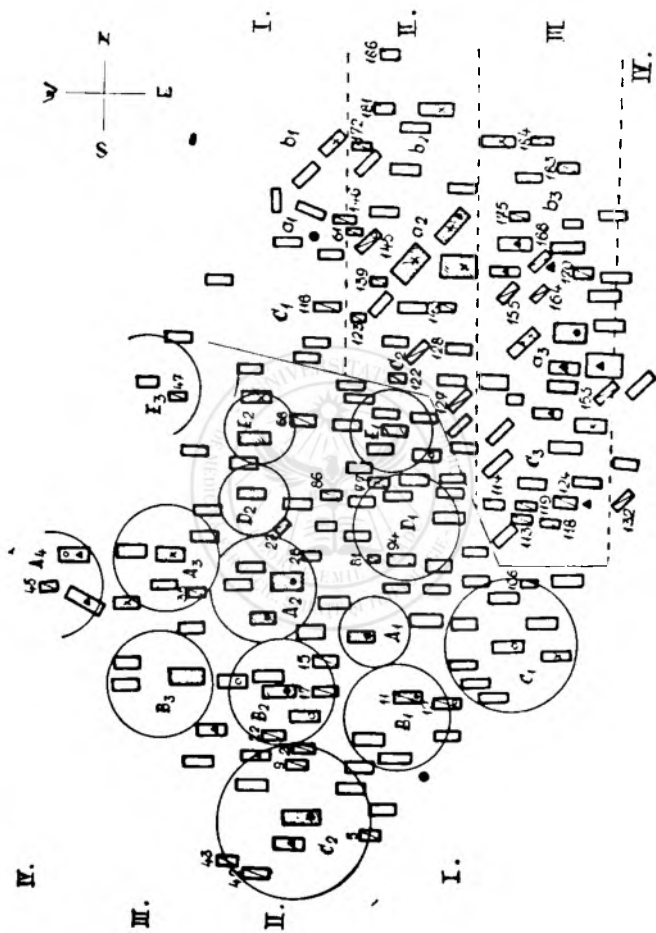
Studiind aceste grupuri vedem că în sectorul sud-vestic din 51 de morminte 13, adică 25%, iar în sectorul nord-estic din 66 morminte 27, adică 40% sînt morminte de copii. Acest procentaj este însă maxim, și ar fi valabil numai în cazul dacă numărul mormintelor de adulți ar corespunde numărului membrilor adulți. Trebuie însă să avem în vedere că deși organizația gentilică ținea împreună comunitatea și cerea ca înmormintarea defuncțiilor să se facă la locurile din cimitir fixate dinainte, totuși s-a putut întimpla ca unii să moară la depărtări atît de mari încît transportarea lor acasă era imposibilă. Aceasta este cu atît mai neîndoielnic cu cît lipsa unor morminte se constată și în alte cimitire contemporane. Ca exemple putem aminti cimitirile de la Urbőpuszta și Nemesvölgy (R. P. Ungară) din secolul al VIII-lea, în care mormintele, fiind așezate după sistemul „tablă de șah” — mormintele dispuse în rînduri se acoperă — putem constata că numărul mormintelor absente nu depășea în nici un caz proporția de 10% (9). Se pune însă întrebarea dacă într-o anumită perioadă — eventual cu ocazia unei campanii — nu au murit oare departe de aici mai multe persoane, lipsa mormintelor acestora putînd să aibă repercusiuni asupra calculelor noastre. Studiînd sectorul nord-estic la care numărul mormintelor de copii este foarte mare, constatăm că la generația a doua erau 16 morminte de adulți, iar la generația a treia 23. În ce privește generația a treia, trebuie însă să scădem cele 6 morminte cu oase de cal, deoarece acestea provin de la elementele noi, prin atașarea cărora a crescut în mod neobișnuit numărul membrilor. Ne rămîn deci și aici 17 morminte pe care le putem lua în considerare. Mormintele de adulți ale celor două generații reprezintă deci un număr egal, constant care s-a menținut timp îndelungat, așa încît nu putem vorbi de lipsa unui număr mai mare de persoane într-o anumită perioadă.

Adăugînd proporția de 10% la numărul mormintelor de adulți obținem numărul maxim posibil al membrilor gîntei, iar pe baza acestuia putem calcula procentajul minim posibil al mortalității infantile. Acest procentaj, în sectorul sud-vestic este de 23%, iar în sectorul nord-estic de 37%. Prin urmare, la gînta sectorului sud-vestic, dintr-un număr de 100 de noi-născuți, 23—25 au murit înainte de vârsta de 12—14 ani, iar la gînta cealaltă au murit la aceeași etate un număr de 37—40.

⁸ Numărul de ordine pe harta anexată, descrierea în opera citată a lui Dr. Kovács Șt.

⁹ Bona I. oc. p. 167, fig. 7.

GEZA BAKO: CIMINTIRUL DE LA BAND

Procentajul obținut este atât de mare încât se pune în mod firesc întrebarea dacă nu cumva se datorează unei epidemii care a bintuit într-o anumită perioadă. Analizând sectorul nord-estic care prin numărul mare al mormintelor de copii ne interesează mai îndeaproape, vedem că la cele două generații procentajul mormintelor de copii este aproape identic — 40—42% la generația a doua și 37—40% la a treia — așa încât nu putem vorbi de decedarea unui număr mai mare de copii într-o anumită perioadă, ci de un fenomen permanent.

Rezultatele arată deci că populația de la Band prezintă o frecvență foarte mare a mortalității infantile. Și mai grăitoare este însă constatarea că în timp ce la ginta bogată, această mortalitate era de 23—25%, la ginta săracă era de 37—40%, fapt care întărește cunoștințele noastre generale potrivit cărora starea social-economică influența în mod direct frecvența mortalității infantile.

Diferența se constată însă nu numai între ginti, ci și în cadrul acestora. De exemplu, în sectorul sud-vestic, deși alcătuit în general din oameni bogați, totuși din cele 21 morminte de copii 11 sînt lipsite de inventar, 7 cu inventar sărac și numai 3 cu inventar bogat (mormintele 11, 12, 106). Aceasta înseamnă că majoritatea covârșitoare a copiilor decedați aparține a paturilor inferioare. De asemenea este interesant că la generația a doua a sectorului sud-vestic, în grupul bogat al șefului de gintă (A2), din cele 7 morminte numai unul, adică 12—14% este mormint de copil, pe cîtă vreme la celelalte patru familii, mai sărace, din 29 de morminte un număr de 10, adică 32—34% sînt morminte de copii. Prin urmare la familiile sărace se constată o frecvență a mortalității infantile mult mai ridicată.

Înainte de a încheia analiza cimitirului trebuie să amintim aici o constatare interesantă și anume că în trei morminte ale unor copii mai mari — de 12—14 ani — s-au găsit unelte de producție (mormintele 11, 12, 145). Cunoșcînd obiceiurile de înmormintare ale vremii, aceasta înseamnă că copiii respectivi erau folosiți în meseriile indicate de uneltele găsite — prelucrarea lemnului și a pielei. Ținem să amintim acest fapt deoarece el întregeste cunoștințele noastre după care în trecut unul din motivele frecvenței mari a mortalității infantile era tocmai folosirea copiilor la munci neadevrate organismului lor.

Rezultatele obținute în urma studierii cimitirului de la Band sînt întărite și de mărturiile altor cimitire contemporane, ca de exemplu cel de la Hencida (Bihorul unghuresc) din sec. al X-lea. După cum a arătat profesorul László Gyula cimitirul avea două grupuri de morminte. Grupul nordic foarte bogat, compus din 7 morminte, provenea de la o familie mare a maghiarilor, iar grupul sărac dinspre sud, compus din 19 morminte, de la populația locală supusă (10). Menționăm că maghiarii din acea vreme erau și ei la sfîrșitul descompunerii organizației gentilice, în preajma nașterii societății împărțită în clase.

În grupul bogat înțîlnim un singur mormint de copil, ceea ce reprezintă un procentaj de 12—14%, iar în grupul sărac, 8, adică 38—42%. Așadar procentajul constatat la grupul sărac este identic cu cel văzut la ginta săracă de la Band, iar procentajul grupului bogat asemănător celui constatat la familia șefului de gintă din sectorul sud-vestic de la Band, cu care arată analogii și în privința situației sociale.

Cele două cazuri identice arată în mod convingător că avem de-a face cu un fenomen caracteristic perioadei de descompunere a organizației gentilice și a nașterii societății împărțită în clase antagoniste. Această constatare este cu atât mai valabilă cu cît cele două grupuri de populații au trăit la un interval de trei secole. Totuși frecvența mortalității infantile prezintă același procentaj, ceea ce nu se poate explica decît prin existența unor condiții social-economice identice.

Sosit la redacție: 29 martie 1959.

¹⁰ A honfoglaló magyar nép élete 158—161 (1944).